

[1] Talsos 1997.gada 28.jūnijā saskaņā ar Latvijas Republikas Iekšlietu ministra 1997.gada 25.aprīļa pavēli Nr.116 notika Iekšlietu ministrijas organizētie ugunsdzēsēju un policijas svētki, kuru laikā iedzīvotājiem tika demonstrēta policijas un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta (turpmāk tekstā VUGD) tehnika, interesenti iepazīstināti un vizināti ar šīm tehnikas vienībām. VUGD svētku programmā tika iekļauta cilvēku pacelšanu ar autopacelāju, dodot iespēju svētku dalībniekiem apskatīt pilsētas panorāmu.

Septītajā pacelšanas reizē deformējās autopacelāja strēle, notrūka platforma (grozs) un grozā esošais tobrīd 11 gadus vecais A.K. (tagad pēc uzvārda maiņas –Z.), krītot uz asfalta no apmēram 20 metru augstuma, guva smagus, dzīvībai bīstamus ievainojumus.

Pēc nelaimes gadījuma ierosināts kriminālprocess, Iekšlietu ministrijā un VUGD veiktas dienesta pārbaudes. Valsts darba inspekcijas sastādītajā Bīstamās iekārtas avārijas izmeklēšanas aktā, krimināllietas Nr.3820397 ietvaros veiktās Drošības tehnikas un darba drošības ekspertu komisijas 1997.gada 21.jūlija atzinumā un Tehniskās ekspertīzes slēdzienā konstatēts, ka notikušās avārijas cēlonis ir ugunsdzēsšanas posmveida autopacelāja AKP - 30 groza pārslodze un autopacelāja celjspējas ierobežotāja nefunkcionēšana, nav ievērotas bīstamo iekārtu tehniskās uzraudzības un ekspluatācijas prasības.

Ar Saldus rajona tiesas 1998.gada 20.marta spriedumu autopacelāja AKP – 30 vadītāji V.G. un I.I. atzīti par vainīgiem un notiesāti pēc Latvijas Kriminālkodeksa 146.panta otrās daļas, 103.panta, 110.panta otrās daļas. Savukārt, ar Saldus rajona tiesas 2000.gada 15.februāra spriedumu par vainīgu atzīts un pēc Latvijas Kriminālkodeksa 163.panta notiesāts VUGD priekšnieka vietnieks P.Z..

Valsts Tiesu medicīnas ekspertīzes 1997.gada 7.jūlija atzinumā Nr. 16-1544 A.Z. konstatēti smagi, dzīvībai bīstami miesas bojājumi, kas radušies 1997.gada 28.jūnijā, krītot no autopacelāja. Ar Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu komisijas 2002.gada 9.maija un 2004.gada 13.maija lēmumu A.Z. atzīts par pirmās grupas invalīdu uz laiku, bet ar 2009.gada 18.maija lēmumu viņam noteikta pirmā invaliditātes grupa bez atkārtota pārbaudes termiņa.

Ar Talsu rajona tiesas 2004.gada 1.jūnija spriedumu A.Z. atzīts par rīcībnespējīgu un viņam nodibināta aizgādība. Ar Talsu pilsētas bāriņtiesas 2004.gada 2.jūlija lēmumu par A.Z. aizgādni iecelta viņa māte A.Z..

[2] A.Z. aizgādne A.Z. un brālis A.Z. 2007.gada 26.jūnijā cēluši tiesā prasību pret Latvijas valsti Iekšlietu ministrijas un Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienesta personā ar trešajām personām I.I., V.G. un P.Z. par atlīdzības par morālo kaitējumu un sakropļojumu piedziņu.

Prasības pieteikumā norādīts, ka svētku organizētāji - Iekšlietu ministrijas un VUGD amatpersonas un darbinieki pieļāvuši rupju nolaidību pret bērnu dzīvību un veselību. Par smagajām sekām saskaņā ar Satversmes 92.panta trešo teikumu, Civillikuma 5., 1635., 2347. un 2349.pantu, ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 3. un 8.pantu, 23.panta 1., 2. un 3.punktu, ANO Ģenerālās Asamblejas Bērnu tiesību deklarācijas 5.principu, ANO Ģenerālās Asamblejas 1966.gada 16.decembra Starptautiskā pakta par ekonomiskajām, sociālajām un kultūras tiesībām 11.panta pirmo daļu ir jāatbild Latvijas Republikai, atbilstīgi atlīdzinot par nepamatoto tiesību aizskārums.

Nelaiemes gadījumā 1997.gada 28.jūnijā A.Z. gūtie miesas bojājumi atstājuši neatgriezenisku iespaidu uz viņa fizisko un garīgo veselību, to sekas ir sakropļojums. Ir nopietni bojāta centrālā nervu sistēma, viņš nespēj runāt un pilnvērtīgi sazināties, kā arī patstāvīgi (bez ratiņkrēsla) pārvietoties. A.Z. ir liegta iespēja dzīvot pilnvērtīgu un aktīvu dzīvi, viņš nekad nevarēs iegūt izglītību, strādāt vēlamajā profesijā, izveidot ģimeni. Pēc medicīnas speciālistu prognozēm vērā ņemama kustību funkciju uzlabošanās nav gaidāma un arī turpmāk A.Z. veselības stāvokļa uzturēšanai būs nepieciešamas regulāras fizioterapijas procedūras un medikamentu terapija.

Ārstēšanās laikā A.Z. ilgstoši uzturējās stacionāros. Lai būtu kopā ar dēlu un nodrošinātu viņam psiholoģisko komfortu, A.Z. bijusi spiesta pamest savu darba vietu un citas sabiedriskās aktivitātes.

Dēlam bija nepieciešami papildu medikamenti un vitamīni, kurus A.Z. iegādājusies par saviem līdzekļiem. Ģimenei radās papildu izdevumi mājokļa piemērošanai dēla īpašajām vajadzībām - ratiņkrēsla lietošanai, speciālā transporta, aukles un kopējas pakalpojumiem, rehabilitācijas procedūrām.

Prasītāju ieskatā, noziedzīgā nodarījuma pret personas veselību rezultātā A.Z., viņa mātei A.Z. un brālim A.Z. tika nodarīts smags morāls kaitējums – fiziskas un garīgas ciešanas, tajā skaitā mokas, raizes, nemiers, emocionāls šoks, psihiskā un garīgā stāvokļa izmaiņas, zaudēta pilnvērtīga dzīve.

Nodarījuma sekas ir ilgstošas, nepārejošas un paliekošas attiecībā uz visiem prasītājiem. Morālā kaitējuma atlīdzības summas pamats ir prasītāju dzīves baudas un prieka objektīvs samazinājums, katra prasītāja personiskās ciešanas un pārdzīvojumi, „iepriekšējā stāvokļa atjaunošanas” neiespējamība, gandarījuma funkcija, kā arī sodīšanas un preventīvā funkcija.

Prasībā lūgts piedzīt no Latvijas Republikas par labu A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 1 000 000 un atlīdzību par sakropļojumu Ls 1 000 000, par labu A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 700 000 un par labu A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 300 000.

[3] Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2007.gada 29.oktobra spriedumu prasība apmierināta daļēji. Tiesa nospriedusi piedzīt no Latvijas valsts VUGD personā par labu A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 50 000 un atlīdzību par sakropļojumu Ls 50 000, kā arī par labu A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 20 000. Pārējā daļā prasība noraidīta.

[4] Izskatījusi lietu sakarā ar atbildētāja VUGD un prasītāju apelācijas sūdzību, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palāta ar 2009.gada 11.jūnija spriedumu prasību apmierinājusi daļēji. Civillietu tiesu palāta nospriedusi piedzīt no Latvijas valsts VUGD personā par labu A.Z. atlīdzību par sakropļojumu Ls 50 000 un atlīdzību par morālo kaitējumu Ls 50 000, kopā Ls 100 000. A.Z. prasība pārējā daļā, kā arī A.Z. un A.Z. prasība pilnībā noraidīta un no VUGD valsts ienākumos piedzīti tiesas izdevumi Ls 1295,84.

Tiesas spriedums pamatots ar tālāk izklāstītiem argumentiem.

[4.1] Saskaņā ar Civilprocesa likuma 430.panta trešo daļu apelācijas instances tiesai nav jāpārbauda fakti, kas konstatēti pirmās instances tiesā un apelācijas sūdzībā netiek apstrīdēti.

[4.2] Pēc nelaiemes gadījuma A.Z. ilgstoši (463 dienas) ārstējies stacionāros Latvijā un ārzemēs. Viņam diagnosticēta akūta encefalopātija, iestājusies daļēja ķermeņa paralīze - viņš zaudējis spēju runāt, patstāvīgi pārvietoties, ir ļoti ierobežotas roku kustības. Jaunietis ir pilnībā atkarīgs no citu cilvēku aprūpes. Viņš turpina lietot medikamentus un viņam nepieciešami intensīvi rehabilitācijas pasākumi, viņam ir atmiņas un uztveres traucējumi. Tādējādi 1997.gada 28.jūnijā Iekšlietu ministrijas ugunsdzēsēju un policijas svētku laikā

A.Z. gūto miesas bojājumu sekas ir sakropļojums, kas atbilstoši Civillikuma 2349.pantam ir pamats noteikt atlīdzību pēc tiesas ieskata.

Veselības un darbspēju ekspertīzes ārstu valsts komisija 2009.gada 18.maijā atzinusi A.Z. par pirmās grupas invalīdu bez atkārtota pārbaudes termiņa, kas liecina par neatgriezenisku procesu attiecībā uz sakropļojumu. Atbildētājas pārstāves iebildumi par prasītāja veselības stāvokļa iespējamu uzlabošanos nav pamatoti.

[4.3] Nosakot atlīdzību pēc Civillikuma 2349.panta, piemērojams arī šā likuma 2347.pants, kas nosaka atbildību par miesas bojājumiem un paaugstinātas bīstamības avota lietotāja un valdītāja atbildību, un šā likuma 1782.pants, kas noteic darba devēja atbildību, ja tas nepievērš vajadzīgo uzmanību darbinieku izvēlei.

Iekšlietu ministrijas ugunsdzēsēju un policijas svētki bija valsts mēroga pasākums, kurā piedalījās liels skaits cilvēku, un svētkos tika izmantota paaugstinātas bīstamības tehnika, tajā skaitā autopacēlājs. VUGD amatpersonu vainas dēļ, kas atzīts ar likumīgā spēkā stājušos spriedumu krimināllietā, notika nelaiimes gadījums ar smagām sekām - bojā gāja 9 cilvēki, bet smagus miesas bojājumus guva 21 cilvēks. Šajā situācijā VUGD darbinieki Civillikuma 1782.panta izpratnē nebija spējīgi izpildīt uzliktos pienākumus, bet VUGD nav pievēršis vajadzīgo uzmanību darbinieku izvēlei un nav pārliecinājies iepriekš par viņu spējām.

[4.4] Izvērtējot 1992.gada 24.marta likuma „Par ugunsdrošību” 4.panta 1.punktu, ar Ministru Padomes 1992.gada 12.oktobra lēmumu nr.425 apstiprinātā VUGD Nolikuma 10.punktu, 1997.gada 6.februāra Ministrijas iekārtas likuma 17.pantu un Civillikuma 3.pantu, secināms, ka 1997.gada 28.jūnijā VUGD bija juridiska persona, kurai bija jāuzņemas atbildība par tās darbinieku nodarītajiem zaudējumiem likumā noteiktajos gadījumos, un tā varēja būt atbildētāja civiltiesiskā strīdā. Vienlaikus konstatēts, ka uz strīda izskatīšanas brīdi VUGD juridiskais statuss ir mainījies, jo 2002.gada 6.jūnijā Saeima pieņēmusi Valsts pārvaldes iekārtas likumu, kas stājās spēkā 2003.gada 1.janvārī. Atbilstoši šā likuma 3.panta pirmajai daļai, 4., 5., 7. un 13.pantam, 15.panta pirmajai daļai, 16.panta pirmajai daļai VUGD ir Iekšlietu ministrijas pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, par kuras darbību atbild Latvijas Republika. Izdarot izmaiņas VUGD tiesiskajā statusā, likumdevējs nav noteicis Iekšlietu ministrijas kā pārraudzības iestādes atbildību par VUGD darbību. Līdz ar to VUGD pamatoti pieaicināts lietā kā atbildētājs – Latvijas Republiku pārstāvoša iestāde, no kuras piedzenama atlīdzība.

[4.5] A.Z. izmaksājamās atlīdzības apmērs par sakropļojumu nosakāms Ls 50 000, ņemot vērā, ka gūto miesas bojājumu rezultātā viņš atzīts par rīcībnespējīgu personu, nav spējīgs sevi uzturēt un ir pilnībā atkarīgs no sniegtās aprūpes, kā arī ekonomisko situāciju valstī un līdz ar to valsts faktiskās iespējas izpildīt uzlikto pienākumu par atlīdzības izmaksāšanu.

[4.6] Prasītāji lūguši piedzīt no valsts par labu katram atlīdzību par morālo kaitējumu.

Latvijas Republikai ir saistoša Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija (turpmāk- Konvencija), kas ratificēta 1997.gada 4.jūnijā un kuras 2.pantā noteiktas personas tiesības uz dzīvību, bet 13.pantā – ikviena tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu valsts institūcijās, ja indivīda tiesības vai brīvības tiek pārkāptas. Atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 89.pantam valsts atzīst un aizsargā cilvēka pamattiesības saskaņā ar šo Satversmi, likumiem un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem līgumiem, bet 92.pantā noteikts, ka nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Morālā kaitējuma atlīdzības pienākums Civillikuma 1635.pantā iekļauts ar likuma grozījumiem, kas ir spēkā no 2006.gada 1.marta.

Šajā gadījumā atlīdzība par morālo kaitējumu no valsts VUGD personā ir piedzenama par labu A.Z., kuram sakarā ar 1997.gada 28.jūnijā gūtajiem miesas bojājumiem nodarīts morālais kaitējums, kas izpaudies kā ilgstošas garīgas un fiziskas ciešanas un mokas, raizes, nemiers, bēdas, psihiskā un garīgā stāvokļa izmaiņas.

Kontekstā ar Civillikuma 3.pantu, piedzenot atlīdzību A.Z. par morālo kaitējumu, kas radies no 1997.gada 28.jūnijā nodarītajiem miesas bojājumiem un sakropļojuma, piemērojami Civilprocesa likuma 5.panta piektās daļas un Civillikuma 5.panta noteikumi, kā arī jāvadās no Civilprocesa likuma 1.panta un vispārīgajiem tiesību principiem, tostarp taisnīguma principa, kas nozīmē arī cietušā aizskarto tiesību atjaunošanu, ko daļēji nodrošina atlīdzības piedziņa par morālā kaitējuma nodarīšanu, kā arī objektīvās situācijas un apstākļiem, kas konstatēti attiecībā uz atlīdzības apmēra noteikšanu par gūto sakropļojumu.

[4.7] Valsts un pašvaldības materiālā palīdzība pēc nelaimes gadījuma sniegta zaudējumu segšanai un tā nav saistāma un nevar ietekmēt atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu.

Arī fakts, ka 11 gadus vecs pusaudzis bez pieaugušo pavadības apmeklēja šādu pasākumu, konkrētajos apstākļos nav uzskatāms par tādu Civillikuma 177.panta piektās daļas noteikumu pārkāpumu no mātes puses, kas var ietekmēt atlīdzības apmēru. A.Z. nebija pamata prognozēt, ka valsts dienesta darbinieki un amatpersonas rīkosies prettiesiski, viņai bija pamats paļauties uz Latvijas Republikas Satversmē garantēto personu tiesību (uz dzīvību un veselības aizsardzību) nodrošināšanu valsts organizētos svētkos.

[4.8] Prasītāji A.Z. un A.Z. atlīdzību par morālo kaitējumu saista ar A.Z. nodarītajiem miesas bojājumiem un to sekām, kas radījuši mātei un brālim morālas un arī fiziskas ciešanas. Pieļaujams, ka līdzīgs emocionālais stāvoklis (bēdas un ciešanas), kas arī būtu vērtējams kā morālas ciešanas, ir radies arī citiem A.Z. radniekiem vai tuviem draugiem. Tādējādi to peronu loks, kuram nodarīts morālais kaitējums, praktiski ir neierobežots. Taču tā kā kompensāciju par morālo kaitējumu saņem pats nelaiemes gadījumā cietušais, tad atlīdzību par morālo kaitējumu, ko izraisījis A.Z. nodarītais sakropļojums, nav pamata saņemt citām personām.

[5] Kasācijas sūdzību par minēto spriedumu iesniedzis atbildētājs VUGD un arī prasītāji.

[5.1] Atbildētāja VUGD kasācijas sūdzībā, kas iesniegta par spriedumu daļā, ar kuru prasība apmierināta, lūgts atcelt spriedumu šajā daļā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai vai izbeigt tiesvedību, norādot šādus argumentus:

[5.1.1] tiesa nav ņēmusi vērā spriedumos krimināllietās izdarītos secinājumus, ka nelaiemes gadījums noticis tikai un vienīgi amatpersonu apzinātas drošības tehnikas noteikumu pārkāpšanas dēļ, līdz ar to atbildētāji šajā civillietā ir I.I., V.G. un P.Z.;

[5.1.2] tiesa nav ņēmusi vērā, ka saskaņā ar Saldus rajona tiesas 2000.gada 15.februāra spriedumu A.Z. pieteiktā civilprasība atstāta bez izskatīšanas, bet Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2002.gada 18.septembra spriedumā konstatēts, ka civilprasības nav pamatotas, turklāt traģiskajā nelaiemes gadījumā vainīgie V.G. un I.I. ar Saldus rajona tiesas 1998.gada 20.marta spriedumu notiesāti, neizlemjot civilprasības;

[5.1.3] tiesa nepareizi interpretējusi un piemērojusi Civillikuma 1782.pantu. Atbilstoši šai tiesību normai atlīdzības pamatā ir darba devēja rīcība, nepievēršot attiecīgo uzmanību darbinieku izvēlei. Tiesas secinājums, ka VUGD kaprāži V.G. un I.I., būdami iepazīstināti ar ugunsdzēsības dienesta drošības tehnikas noteikumiem un zinādami

autopacēlāja ekspluatācijas noteikumus, pieļāvuši noziedzīgu pašpaļāvību, bet VUGD priekšnieka vietnieks P.Z. nolaidīgi un nevērīgi pildījis dienesta pienākumus, ir pretrunā ar tiesas atzinumu par VUGD darbinieku nespēju izpildīt uzliktos pienākumus;

[5.1.4] tiesa pārāk plaši interpretējusi Civillikuma 2347.panta otrās daļas trešo teikumu, kas nosaka paaugstinātas bīstamības avota valdītāja un lietotāja atbildību, jo akcentējusi tikai atbildētāja vainu notikušajā, nevērtējot ar spriedumiem krimināllietās notiesāto I.I., V.G. un P.Z. atbildību un vainu.

[5.2] Prasītāju kasācijas sūdzībā, kas iesniegta par spriedumu tā noraidītajā daļā, lūgts atcelt spriedumu šajā daļā un nodot lietu jaunai izskatīšanai.

Kasācijas sūdzībā norādīti šādi argumenti:

[5.2.1] tiesa nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Civillikuma 1635.pantu, jo nav pamata uzskatīt, ka pirms 2006.gada 1.marta, kad stājās spēkā minētās tiesību normas grozījumi, personai nebija tiesības prasīt morālā kaitējuma atlīdzināšanu. Augstākās tiesas Plēnuma 1999.gada 26.februāra lēmums Nr.1 „Par Civillikuma 1635.panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu” un arī citi Augstākās tiesas Plēnuma lēmumi zaudēja spēku līdz ar Satversmes tiesas 2003.gada 4.februāra spriedumu lietā Nr. 2002-06-01, ar kuru likuma „Par tiesu varu” 49.panta otrā daļa (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gada 3.decembrim) atzīta par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83. pantam. Tādēļ nepieciešams novērtēt tiesas doto Civillikuma 1635.panta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2006.gada 1.martam) tulkojumu, kam var būt tālejošas sekas;

[5.2.2] tiesa, nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Satversmes 92.panta trešo teikumu un Civillikuma 1635.pantu, kas paredz cietušajam saņemt atbilstīgu atlīdzinājumu, jo atlīdzību noteikusi, ņemot vērā valsts faktiskās iespējas izpildīt uzlikto pienākumu par atlīdzības izmaksāšanu. Atbildētāja finansiālais stāvoklis ir spēkā stājušās tiesas sprieduma izpildes faktiskas iespējamības vai neiespējamības, nevis atbildētāja civiltiesiskās atbildības jautājums;

[5.2.3] noraidīdama A.Z. un A.Z. prasību un liedzot viņiem saņemt atlīdzinājumu, tiesa sašaurināti un nepareizi iztulkojusi Satversmes 92.panta trešo teikumu un Civillikuma 1635.pantu, jo A.Z. un A.Z. prasa atlīdzināt viņiem pašiem, nevis A.Z. nodarīto morālo kaitējumu – garīgās ciešanas, kas, kā izriet no psihoterapeita A.U. atzinumiem, nav zudušas un joprojām smagi ietekmē viņu emocionālo stāvokli. Neatlīdzinot A.Z. un A.Z. nodarīto

morālo kaitējumu, tiek pārkāptas ne tikai viņu civilās un civilprocesuālās tiesības, bet arī viņu cilvēktiesības.

[6] Senāta sēdē, sniedzot paskaidrojumus, VUGD pārstāvis uzturēja kasācijas sūdzību, bet prasītāju kasācijas sūdzību neatzina, savukārt, prasītāju pārstāvis uzturēja savu kasācijas sūdzību, bet atbildētāja kasācijas sūdzību neatzina. Iekšlietu ministrijas pārstāve paskaidroja, ka nepieciešams izvērtēt piedzītās atlīdzības apmēru.

Trešās personas P.Z., I.I. un V.G. uz tiesas sēdi nebija ieradušās. Tā kā trešām personām par tiesas sēdes vietu un laiku pienācīgi paziņots, Senāts atzina, ka saskaņā ar Civilprocesa likuma 468.pantu lietu iespējams izskatīt bez neieradušos personu piedalīšanās.

Motīvu daļa

[7] Pārbaudījis sprieduma likumību attiecībā uz personām, kas to pārsūdzējušas, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībās, kā to nosaka Civilprocesa likuma 473.panta pirmā daļa, Senāts atzīst, ka apelācijas instances tiesas spriedums atstājams negrozīts.

[8] Lietā ir nodibināts un par to nepastāv strīds, ka 1997.gada 28.jūnijā Talsos Iekšlietu ministrijas organizētajos ugunsdzēsēju un policijas svētkos tobrīd 11 gadus vecais A.Z. guva smagus, dzīvībai bīstamus miesas bojājumus, kuru dēļ viņš ir kļuvis par rīcībnespējīgu pirmās grupas invalīdu uz mūžu.

Kasācijas sūdzībās netiek apstrīdēti apelācijas instances tiesas secinājumi, ka, pirmkārt, A.Z. gūto miesas bojājumu sekas ir sakropļojums, otrkārt, viņam nodarīts morāls kaitējums - fiziskas ciešanas un pārdzīvojumi, kurus izraisījis būtisks viņa tiesību vai ar likumu aizsargāto interešu prettiesisks aizskārums.

[9] Civillikuma 2349.pantā noteikts, ja miesas bojājuma sekas bijušas sakropļojums vai izķēmojums, tad arī par to noteicama atlīdzība pēc tiesas ieskata.

Minētā norma ir iekļauta Civillikuma saistību tiesību daļas 19.nodaļā, kas paredz atbildību par kaitējumu, kas rodas no personisku tiesību aizskārums un tā paredz cietušajai

personai tiesības saņemt pēc tiesas ieskata noteiktu īpašu atlīdzību par garīgajām ciešanām saistībā ar radušos sakropļojumu vai izķēmojumu, un tas ir patstāvīgs pamats morālā kaitējuma atlīdzībai.

Tiesību doktrīnā atzīts, ka, nosakot atlīdzību personai par sakropļojumu, tiesai jāņem vērā cietušā spēja pašam sevi uzturēt (vai nav nepieciešama citu cilvēku palīdzība), cietušā vecums (jaunākam ir daudz grūtāk pārvarēt sakropļojuma sekas), cietušā individuālās spējas (liegta iespēja turpināt veiksmīgi uzsāktu karjeru) un tml. (*sk. Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā.-Rīga: Mans Ipašums, 1998, 630.lpp.*).

Novērtējot A.Z. miesas bojājumu paliekošo un neatgriezenisko raksturu, to ietekmi uz organismu un tā funkcionēšanu (iestājusies daļēja ķermeņa paralīze – zaudējis spēju runāt, patstāvīgi pārvietoties, radušies uztveres, atmiņas traucējumi un roku kustību traucējumi), kā arī ņemot vērā, ka A.Z. nav spējīgs pats sevi uzturēt un ir atkarīgs no viņam sniegtās aprūpes, ir atzīts par rīcībnespējīgu personu, apelācijas instances tiesa atlīdzību par sakropļojumu noteikusi Ls 50 000.

Senāts atzīst, ka saskaņā ar Civillikuma 2349.pantu apelācijas instances tiesas noteiktais atlīdzinājums personai, kura no 11.gadu vecuma uz visiem laikiem padarīta par aprūpējamu, rīcībnespējīgu invalīdu, ir vērtējams kā atbilstīgs nodarītajam kaitējumam, kā arī adekvāts salīdzinājumā ar citiem gadījumiem, kad par miesas bojājumiem ar vieglākām sekām cietušajiem piespriesta atlīdzība Ls 10 000 (*sk. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 5.decembra spriedums civillietā PAC-0941, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2006.gada 1.decembra spriedums civillietā PAC-714, Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2010.gada 3.jūnija spriedums lietā PAC-290*). Senāts nekonstatē Civilprocesa likuma 5.panta, kas noteic, kad lieta jāizšķir pēc tiesas ieskata vai atkarībā no svarīgiem iemesliem, tad tiesnesim jāspriež pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, nepareizu piemērošanu.

[10] Prasītāju kasācijas sūdzībā norādīts, ka tiesa nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Civillikuma 1635.pantu, jo nepamatoti spriedumā norādījusi, ka morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākums Civillikuma 1635.pantā iekļauts ar 2006.gada 26.janvāra likuma grozījumiem, lai gan šādas tiesības pilnībā nodrošināja arī norādītās tiesību normas iepriekšējā redakcija.

Minētais kasācijas sūdzības arguments, kā uzskata Senāts, nevar būt par iemeslu sprieduma atcelšanai.

Apelācijas instances tiesa pareizi spriedumā norādījusi, ka morālā kaitējuma atlīdzināšanas pienākums Civillikuma 1635.pantā iekļauts ar 2006.gada 26.janvāra likuma grozījumiem. Tādēļ, izspriežot prasību par morālā kaitējuma atlīdzināšanu A.Z., tiesa atsaukusies uz Civilprocesa likuma 5.panta piekto daļu, kas noteic, ka tiesa izspriež civillietas saskaņā ar likumiem un citiem normatīvajiem aktiem, Latvijas Republikai saistošiem starptautiskajiem līgumiem un Eiropas Savienības tiesību normām. Tiesa atzinusi, ka valsts pienākums dot personai atbilstīgu atlīdzinājumu nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā izriet no Latvijas Republikai saistošās Konvencijas 2.pantā nostiprinātajām tiesībām kopsakarā ar tās 13.pantu, kas uzliek valstij pienākumu nodrošināt efektīvu šo tiesību aizsardzības mehānismu. Šāds valsts pienākums izriet arī no Satversmes 92.panta trešā teikuma (nepamatota tiesību aizskāruma gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu), kas kā jebkura cilvēktiesību norma piemērojama tieši un nepastarpināti, 93.panta (ikviena tiesības uz dzīvību aizsargā likums), 111.panta (valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu) un arī 1.panta (kurā ietverts vispārējs tiesību princips, ka jebkuras demokrātiskas valsts pienākums ir garantēt ikvienas personas cilvēktiesību ievērošanu un nodrošināt tiesību aizsardzību).

Civillietu tiesu palātas secinājums pilnībā atbilst Senāta iepriekš paustajai atziņai citās, no faktisko un tiesisko apstākļu viedokļa raugoties, līdzīgās lietās attiecībā uz valsts pienākumu atlīdzināt morālo kaitējumu 1997.gada 28.jūnija nelaimes gadījumā Talsos cietušo personu ģimenēm (*sk. Senāta 2009.gada 16.decembra sprieduma lietā Nr.SKC-579 12.-14.punktu, Senāta 2010.gada 24.novembra sprieduma lietā Nr.SKC-226 11.punktu, Senāta 2011.gada 12.janvāra sprieduma lietā Nr.SKC-22 9-10.punktu*). Minētajos Senāta spriedumos norādīts, ka līdz Latvijas Republikas Satversmes papildināšanai ar 8.nodaļu cilvēktiesību ievērošanu nodrošināja konstitucionālais likums „Cilvēka un pilsoņa tiesības un pienākumi”, kura 37.pants paredzēja valsts pienākumu aizsargāt iedzīvotāju veselību un garantēt katram ar likumu noteiktu medicīniskās palīdzības minimumu. Tātad principi, kas tika iekļauti Satversmes 8.nodaļā attiecībā uz personas dzīvības un veselības aizsardzību, jau pirms tam bija nostiprināti minētajā konstitucionālajā likumā, kas bija spēkā arī nelaimes gadījuma laikā.

Tādējādi Civillietu tiesu palāta piemērotās materiālo tiesību normas pareizi attiecinājusi uz lietā nodibinātajiem apstākļiem un pamatoti piespriedusi A.Z. morālā kaitējuma atlīdzību par prettiesisku viņa pamattiesību aizskārums 1997.gada 28.jūnijā.

Prasītāju kasācijas sūdzībā izteiktie iebildumi par Civillikuma 1635.panta (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2006.gada 1.martam) tulkojumam ir nevietā, jo apelācijas instances tiesa šo normu (nedz pašreizējā, nedz arī agrākajā redakcijā) strīda izšķiršanā nav piemērojusi un uz Augstākās tiesas Plēnuma 1999.gada 26.februāra lēmumā Nr.1 „Par Civillikuma 1635.panta piemērošanu, izskatot prasības par morālo kaitējumu” paustajām atziņām spriedumā nav atsaukusies. Tam šajā gadījumā nav izšķirošas nozīmes, jo, kā jau norādīts iepriekš, konkrētajā lietā primāri piemērojamas Konvencijas un konstitucionālā likuma „Cilvēka un pilsoņu tiesības un pienākumi” normas.

[11] Senāts kā nepamatotu noraida prasītāju kasācijas sūdzības argumentu par noteiktā atlīdzinājuma neatbilstību Satversmes 92.panta trešā teikuma un Civillikuma 1635.pantā ietvertajam pilna apmierinājuma došanas principam.

Ar jēdzienu „morālais kaitējums” jāsaprot fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārums. Šī jēdziena saturu likumdevējs apstiprinājis, pieņemot 2006.gada 26.janvārī grozījumus Civillikuma 1635.panta otrajā daļā.

Tātad morālais kaitējums ir subjektīvs jēdziens, tās ir personas ciešanas, sāpes, pārdzīvojumi, ko nav iespējams tieši novērtēt. Pārciestā sekas nav iespējams aizstāt arī ar naudu, taču, sniedzot cietušajai personai atbilstīgu atlīdzinājumu naudas izteiksmē, ir iespējams sniegt viņai zināmu gandarījumu un tādējādi mazināt ciešanas un sāpes.

Atlīdzības apmēru par morālo kaitējumu nosaka tiesa pēc sava ieskata, ņemot vērā morālā kaitējuma smagumu un sekas. Tomēr jāatzīst, ka nepastāv vienotas likmes atlīdzinājuma summas noteikšanai par morālo kaitējumu. Tādējādi atlīdzības apmērs nosakāms katrā konkrētā gadījumā pēc tiesas ieskata, vadoties pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem, kā to paredz Civillikuma 5.pants.

Morālā kaitējuma atlīdzinājumam jāatbilst nodarītajam kaitējumam, līdz ar to, nosakot atlīdzinājumu ņemams vērā nodarītā kaitējuma raksturs, kaitējuma nodarīšanas apstākļi. Vienlaikus atlīdzinājumam ir jābūt taisnīgam un samērīgam. Kā atzīts tiesību doktrīnā, atlīdzinājums ne vien dod apmierinājumu cietušajai personai, bet kalpo arī kā

līdzeklis pušu samierināšanai un sasniedz ģenerālās prevencijas mērķi (*skat. Kalvis Torgāns. Saistību tiesības. I daļa. Mācību grāmata. Tiesu namu aģentūra. Rīga, 2006., 179.-180.lpp., Agris Bitāns. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā., Jurista Vārds, 2001.gada 18. septembris, Nr.27 (220).*)

Lietā ir nodibināts, ka ar valsts dienesta amatpersonu un darbinieku prettiesisku rīcību tika aizskartas A.Z. pamattiesības - tiesības uz veselības aizsardzību. Šajā gadījumā prasītājam tika nodarīti dzīvībai bīstami miesas bojājumi, tādēļ nodarītais kaitējums ir saistāms arī ar personas tiesībām uz dzīvību, kas ir cilvēka tiesību pamats. Nodarījums vērsts pret nepilngadīgu personu un ir radīts būtisks kaitējums viņa veselībai.

No pārsūdzētā sprieduma argumentācijas secināms, ka apelācijas instances tiesa, noteikdama atlīdzinājumu, ir vērtējusi aizskāruma nozīmīgumu un smagumu, kaitējuma nodarīšanas apstākļus, kā arī apsvērusi, vai piesprietā naudas summa pildīs atlīdzinājuma funkciju, respektīvi, sniegs cietušajai personai apmierinājumu (gandarījumu) par izciestajām sāpēm, pārdzīvojumiem un objektīvu dzīvesprieka samazinājumu. Tātad tiesa ir ievērojusi kritērijus, pēc kuriem var spriest, vai morālā kaitējuma atlīdzinājums atbilst nodarītajam kaitējumam, proti, vai atlīdzinājums ir taisnīgs, samērīgs, vai tas mazina tiesību aizskāruma sekas un sniedz taisnīgu kompensāciju par tiesību aizskārumu (*sal. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 14.panta pirmā daļa*).

Pastāvot šādiem apstākļiem, Senāta ieskatā, atlīdzinājums Ls 50 000 par pārciestajām mokām, sāpēm, pārdzīvojumiem, psihiskā un garīgā stāvokļa izmaiņām un neatgriezeniski zaudētu pilnvērtīgu dzīvi, ņemot vērā arī taisnīguma principu, kalpo par līdzekli kaitējuma radīto seku mazināšanai. Civillietu tiesu palāta pamatoti atlīdzinājumu par morālo kaitējumu samērojusi ar veselībai nodarīto kaitējumu. Prasītājs, kļūdams par invalīdu uz mūžu, zaudējis iespēju pilnvērtīgi dzīvot, viņa morālās ciešanas neaprobežojas tikai ar ciešanām kaitējuma nodarīšanas brīdī, jo tiesību aizskāruma sekas nav novēršamas, tās turpinās pastāvēt un uzturēs ciešanas un pārdzīvojumus arī turpmāk.

Tas, ka tiesa spriedumā, vērtēdama kaitējuma atlīdzības kritērijus, atsaukusies arī uz ekonomisko situāciju valstī, kā uzskata Senāts, norāda, ka tiesa vispusīgi, pilnīgi un objektīvi izvērtējusi visus priekšnoteikumus saprātīga, samērīga un taisnīga atlīdzinājuma noteikšanai, tātad atbilstoši Civillikuma 5.pantam spriedusi pēc taisnības apziņas un vispārīgiem tiesību principiem.

[12] Senāts par nepamatotu atzīst prasītāju kasācijas sūdzības argumentu, ka, noraidīdama A.Z. un A.Z. prasību par morālā kaitējuma atlīdzības piedziņu, tiesa nepareizi iztulkojusi un piemērojusi Satversmes 92.panta trešo teikumu un Civillikuma 1635.pantu.

Kā jau norādīts iepriekš, morālais kaitējums ir fiziskās personas ciešanas, kuras tai izraisījis būtisks tiesību vai interešu prettiesisks aizskārums.

Tātad tiesai nepieciešams konstatēt, pirmkārt, ciešanas (morālas, fiziskas), kas nodarītas ar prettiesisku rīcību, otrkārt, personai (kopš dzimšanas vai pēc likuma) piederošu tiesību aizskārumu.

A.Z. ir cietušā A.Z. māte, bet A.Z. - brālis. Kā izriet no lietas materiāliem, neviens no viņiem nav piedalījies Talsos organizētajā svētku pasākumā, tātad negadījumā personīgi nav bijuši iesaistīti, par notikušo uzzinājuši pēc negadījuma. Lai gan prasītāju kasācijas sūdzībā uzsvērtas A.Z. un A.Z. morālās un fiziskās ciešanas un pārdzīvojumi, kas minētajām personām neapšaubāmi bijušas un pastāv joprojām, tomēr lietas apstākļu izklāsts prasības pieteikumā ļauj secināt, ka A.Z. un A.Z. prasības par morālā kaitējuma atlīdzinājumu pamatā ir nevis pret viņiem personīgi vērsta VUGD darbinieku un amatpersonas prettiesiska rīcība un kādu viņiem piederošu tiesību aizskārums, bet gan A.Z. nepamatotais tiesību aizskārums, kura rezultātā viņam nodarīts kaitējums veselībai, kas ģimenei radījis mantiskus zaudējumus.

Ģimenei radušies mantiskie zaudējumi (ārstēšanās un citi ar negadījumu saistītie izdevumi) nevar būt kritērijs morālā kaitējuma atlīdzības noteikšanai, jo to atlīdzināšana notiek, piedzenot zaudējumus, taču prasība uz šī pamata nav celta. Turklāt no lietas materiāliem redzams, ka pēc nelaimes gadījuma valsts un pašvaldība ir sniegusi materiālu palīdzību cietušā A.Z. ģimenei nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai.

Savukārt par morālo kaitējumu (sakropļojumu un ciešanām) A.Z. ir noteikts atlīdzinājums kopā Ls 100 000.

Saistībā ar kompensācijas par morālā kaitējuma piešķiršanu Talsos cietušo personu ģimenēm Senāts jau iepriekš norādījis, ka par katru notikušo gadījumu tiek noteikta viena atlīdzināmā summa ģimenei, nevis katram ģimenes loceklim atsevišķi (*sk. Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 16.decembra sprieduma lietā Nr.SKC-579/2009 18.punktu, 2001.gada 12.janvāra sprieduma lietā Nr.SKC-22/2011 13.punktu*). Līdz ar to, kā atzīst Senāts, apelācijas instances tiesas secinājums, ka nav pamata atsevišķu atlīdzību piedzīt A.Z. un A.Z. labā, jo atlīdzība tiek piespriesta pašai cietušajai personai, pilnībā atbilst judikatūrai.

Fakts, ka A.Z. ir noteikts atlīdzinājums Ls 100 000, Senāta ieskatā, pēc būtības sniedz apmierinājumu un gandarījumu arī morālo kaitējumu guvušās personas ģimenes locekļiem – mātei un brālim.

[13] Senāts noraida atbildētāja VUGD kasācijas sūdzības argumentu, ka par atbildētājiem lietā bija jābūt fiziskajām personām, kuru vainas dēļ negadījums noticis.

Konkrētajā gadījumā prasība celta pret valsti attiecīgo iestāžu personā, motivējot, ka valsts nav nodrošinājusi cilvēktiesību ievērošanu, jo tā ir atbildīga par valsts iestāžu amatpersonu un darbinieku rupju nolaidību.

[13.1] Valsts ir juridiska persona, kas kā cilvēku apvienība ir pati par sevi, tā nav tālāk juridiski jāpamato, tādēļ valsts tiek apzīmēta kā sākotnējā publisko tiesību juridiskā persona. Publisko tiesību juridiskās personas statuss ir valsts juridiska īpašība. Valsts tiesiskajā satiksmē, tāpat kā jebkura cita juridiska persona kā abstrakts veidojums, var piedalīties tikai ar „reālu veidojumu” starpniecību, kurus sauc par orgāniem (*sk. Levits E. Valsts un valsts pārvaldes juridiskā struktūra // Jaunā pārvalde, 2002, Nr.1(31)*).

Tātad Latvijas valsts kā abstrakts veidojums tai piemītošo tiesībspēju var īstenot tikai ar iestāžu starpniecību un tāpēc ir izveidotas valsts pārvaldes iestādes, kas īsteno valsts kā sākotnējās juridiskās personas kompetenci izpildvaras jomā. Savukārt valsts iestādes darbību īsteno šīs iestādes darbinieki, kuri veic valsts iestādei uzticētos pienākumus.

[13.2] Apelācijas instances tiesa, pamatojoties gan uz tiesību normām, kas bija spēkā negadījuma laikā, gan arī uz spēkā esošām tiesību normām par VUGD tiesisko statusu, pamatoti secinājusi, ka VUGD ir Iekšlietu ministrijas pārraudzībā esoša tiešās pārvaldes iestāde, par kuras darbību atbild Latvijas Republika.

Saskaņā ar Valsts pārvaldes iekārtas likuma 5.panta pirmo daļu tiešās pārvaldes iestādes pārstāv Latvijas Republika. Latvijas Republika ir atbildīga par tiešās pārvaldes iestāžu darbību.

Lietā ir nodibināts un par to nepastāv strīds, ka kaitējums A.Z. nodarīts ar VUGD darbinieku un amatpersonu prettiesisku rīcību. Līdz ar to norādītajos apstākļos apelācijas instances tiesa pareizi atlīdzību par morālo kaitējumu piedzinusi no Latvijas valsts VUGD personā.

[13.3] VUGD kā tiešās pārvaldes iestādes atbildību pret tešajām personām neietekmē apstākļi, ka vainīgās personas ir notiesātas ar spriedumu krimināllietā. Juridiskajai personai, kas atlīdzinājusi zaudējumus, ir regresa prasījuma tiesības pret

attiecīgo fizisko personu. Tāpat nav nozīmes apstāklim, ka krimināllietas ietvaros nav izlemta civilprasība, jo Civilprocesa likuma 7.panta otrā daļa paredz, ja civilprasība krimināllietā nav iesniegta vai nav izspriesta, prasību var celt šajā likumā noteiktajā kārtībā. No lietas materiālos esošajiem spriedumiem krimināllietās izriet, ka civilprasība par morālā kaitējuma atlīdzināšanu krimināllietā nav pieteikta un izspriesta.

[14] Kā nepamatotus Senāts noraida atbildētāja kasācijas sūdzības argumentus par Civillikuma 1782.panta un 2347.panta otrās daļas trešā teikuma sašaurinātu tulkošanu.

Spriedumā iepriekš jau norādīts, ka VUGD kā tiešās pārvaldes iestādes, kura bija atbildīga par svētku organizēšanu un kuras amatpersona un darbinieki ar tiesas spriedumu krimināllietā atzīti par vainīgiem noziedzīgos nodarījumos, kuru rezultātā nodarīts kaitējums prasītājam, izriet ne vien no minētajām tiesību normām, bet arī no Valsts pārvaldes iekārtas likuma 5.panta pirmās daļas (*skat. sprieduma 13.punktu*). Tiesas secinājums pilnībā atbilst civiltiesību teorijā paustajam uzskatam, ka juridiskās personas atbildība par kaitējumu, kas radies tās orgānu prettiesiskas rīcības rezultātā, ir vispāratzīts un neapstrīdams civiltiesību princips. Tā kā juridiskā persona bez fizisko personu līdzdalības nav spējīga uz nekādu patstāvīgu darbību, tad tā atbild par tās orgānu sastāvā esošo personu prettiesisko rīcību (*skat. Balodis K. Ievads civiltiesībās Rīga: Zvaigzne ABC, 2007, 94.-95.lpp*).

Turklāt, izvirzīdams šos argumentus, kasācijas sūdzības iesniedzējs faktiski apšaubā tiesas secinājumus, kas balstīti uz lietā iesniegto pierādījumu, tostarp spriedumu krimināllietās, ar kuriem ir nodibināti negadījuma apstākļi un dota VUGD darbinieku un amatpersonas rīcības juridiskā kvalifikācija (noziedzīga pašpaļāvība, nolaidīga, nevērīga dienesta pienākumu pildīšana), novērtējumu. Taču lietas apstākļu noskaidrošana un pierādījumu vērtēšana no jauna Civilprocesa likuma 450.panta trešās daļas un 452.panta otrās daļas izpratnē neietilpst kasācijas instances tiesas kompetencē.

[15] Pastāvot šādiem apstākļiem, Senāts secina, ka atbildētāja VUGD un prasītāju kasācijas sūdzība noraidāma.

Rezolutīvā daļa

Pamatojoties uz Civilprocesa likuma 474.panta 1.punktu, Senāts

n o s p r i e d a

Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2009.gada 11.jūnija spriedumu atstāt negrozītu, bet kasācijas sūdzības noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja senatore (*paraksts*) M.Zāģere

senatore (*paraksts*) A.Briede

senators (*paraksts*) K.Torgāns